

ÖDƏNİŞ SİSTEMİ.

Plan-

- 1) Əsas anlayışlar.
- 2) Ödəniş sistemi haqqında ümumi məlumat.
- 3) İri məbləqli ödənişlərin köçürülməsi sistemləri-AZİPS.
- 4) Xırda ödənişlər üzrə hesablaşma klirinq sistemi
- 5) Kütləvi ödənişlər üzrə mərkəzləşdirilmiş informasiya sistemi (KÖMİS)
- 6) Kredit kartları və kart processing təşkilatları.

1.Əsas anlayışlar.

Bank sistemində ödəniş vasitələri ilə hesablaşmalar dedikdə, plastik kartlar, çeklər və digər ödəniş vasitələri ilə əməliyyatlar üzrə hesablaşmalar başa düşülür.

AZİPS- Real Vaxt Rejimində Banklararası Milli Hesablaşmalar Sistemidir.

SWIFT- Ümumdünya Banklararası Maliyyə Telekomunikasiya Cəmiyyətidir.

XÖHKS- Xırda Ödənişlər üzrə Hesablaşma Klirinq Sistemidir.

İştirakçı- AZİPS və ya XÖHKSə dair Kollektiv Sazişə qoşulmuş bank və ya qanunvericiliyə müvafiq hesablarına Mərkəzi Bankda xidmət olunan şəxsdir.

Autsayder – AZİPS və ya XÖHKS-in İştirakçısı olmayan bank və ya qanunvericiliyə müvafiq hesablarına Mərkəzi Bankda xidmət olunan şəxsdir.

Emitent İştirakçı- vəsaiti göndərən İştirakçıdır.

Benefisiar İştirakçı- vəsaiti alan İştirakçıdır.

Valyutalaşma tarixi- ödəniş sənədinin icra olunan tarixidir.

Kod- banka və qanunvericiliyə müvafiq hesablarına Mərkəzi Bankda xidmət olunan şəxsə Mərkəzi Bank tərəfindən verilmiş altı rəqəmli idetifikasiya nömrəsidir.

SWIFT BIK-I - banka və qanunvericiliyə müvafiq hesablarına Mərkəzi Bankda xidmət olunan şəxsə Mərkəzi Bank tərəfindən verilmiş idetifikasiya nömrəsidir.

Paket Ödənişləri- XÖHKS də İştirakçılar tərəfindən qruplaşdırılan ödəniş tapşırıqlarıdır.

Klirinq hesabı- İştirakçıya XÖHKS-də açılmış hesabdır.

Klirinq sessiyası- XÖHKS-də gün ərzində İştirakçıların paket ödənişlərinin qəbul edilməsi, icra olunması və nəticədə hesablaşmalar üzrə xalis mövqələrin (Klirinq hesabının debet dövriyyəsi ilə kredit dövriyyəsi arasındakı fərq) müəyyənləşdirilməsi dövrüdür.

Klirinq- XÖHKS də klirinq sessiya ərzində İştirakçıların xalis mövqələrinin müəyyənləşdirilməsi prosesidir.

Müxbir subhesab- İştirakçının XÖHKS- də əməliyyatlar aparmaq məqsədi ilə BMSdə açılmış subhesabıdır.

Ümumi fayl (MT 150) – Paket ödənişləri əsasında İştirakçı tərəfindən yaradılan və XÖHKS ə göndərilən fayldır.

İBAN- Bankçılıq Standartları üzrə Avropa Komitəsi (ECBS) və standartlaşdırma üzrə Beynəlxalq Təşkilat (İSO) tərəfindən müəyyən edilmiş İSO 13616 beynəlxalq standartına uyğun olaraq yaradılan bank hesab nömrəsidir.

Plastik kartlar- kart sahibinə mal, iş və ya xidmətlərə görə nağdsız ödənişin həyata keçirilməsi, habelə banklardan və bankomatlardan nağd pul vəsaiti almaq imkanı verən şəxsi ödəniş vasitəsidir. Plastik kartlardan istifadə qaydası kart sahibi və emitent bank arasında qarşılıqlı öhdəliklərlə tənzimlənir. **Plastik kartlar** fiziki və hüquqi şəxslərə verilir. Bank tərəfindən hər bir kart sahibi üçün ayrıca bank hesabı açılır.

Lokal ödəniş kartı – Yalnız ölkə ərazisi daxilində istifadə edilməsi üçün emissiya edilmiş kartdır.

Beynəlxalq ödəniş kartı – Beynəlxalq kart təşkilatlarının (Visa, MasterCard, American Express və s.) üzvü olan yerli və ya xarici banklar tərəfindən emissiya edilmiş, beynəlxalq kart təşkilatlarının loqotipini daşıyan, ölkə daxilində və ölkədən kənar əməliyyatlarının aparılması üçün istifadə olunan kartdır.

Korporativ kartlar- hüquqi şəxs olan kart sahibinə öz hesabı üzrə əməliyyatlar həyata keçirməyə imkan verən plastik kartlardır. Plastik kartlarla əməliyyatlar iki yolla həyata keçirilir: bankomatlar vasitəsi ilə və Pos- terminallar vasitəsi ilə.

Bankomatlar- Plastik kartlarla əməliyyatlar zamanı nağd pulların verilməsi, mal, iş və ya xidmətlərə görə nağdsız ödənişin həyata keçirilməsi və inkassasiya üçün nəzərdə tutulmuş bank avtomatlarıdır. Bundan başqa, bankomat kart sahibinə onun hesabının cari vəziyyəti haqqında məlumat almağa imkan verir.

Pos-terminallar – plastik kartların maqnit lentində və ya “çip” də yerləşdirilmiş məlumatı oxumaq imkanına malik olan və plastik kartlar üzrə əməliyyatlarını həyata keçirilməsi məqsədi ilə bankla əlaqə yarada bilən elektron qurğulardır. Pos-terminallar ticarət və xidmət məntəqələrində yerləşdirilir.

Prosesinq mərkəzi- bankomatlar şəbəkəsinə plastik kartları ödəməyə qəbul edən ticarət və xidmət məntəqələri şəbəkəsinə xidmət göstərən müstəqil bir təşkilat və ya bank bölməsidir. Prosesinq mərkəzi kredit təşkilatlarının məlumat mübadiləsi şəbəkəsinə çıxışa malikdir. Prosesinq mərkəzinin koməyi ilə əməliyyatların avtorizasiyası həyata keçirilir. Plastik kartlara xidmət prosesində meydana çıxan ödəniş öhdəliklərinin yerinə yetirilməsinin təminatçısı onu buraxan emitent bankdır. Buna görə də plastik kartlar qüvvədə olduğu bütün müddət rəzində bankın mülkiyyəti olaraq qalır. Kart sahibləri is plastik kartlarının istifadəçisi kimi çıxış edir.

Plastik kartlar- xarakterinə görə iki növə ayrılır: debet kartları və kredit kartları .

Debet kartları –kart sahibinə bank hesabında olan məbləğ həddində vəsaitin birbaşa silinməsi yolu ilə mal, iş və ya xidmətlərə görə hesablaşmaların həyata keçirilməsi və

nağd pul şəklində vəsaitlərin alınmasını təmin edən plastik kartlardır. Debet kartlarının sahibləri qabaqcadan emitent bankdakı hesabına müəyyən məbləğdə vəsait daxil etməlidir. Kartdan istifadə etməklə hesablaşmaların həyata keçirilməsi zamanı hesabda olan vəsait aparılan əməliyyata müvafiq olaraq azalır.

Kredit kartlar- kart sahibinə bank krediti hesabına mal, iş və ya xidmətlərə görə hesablaşmaların həyata keçirilməsi və nağd pul şəklində vəsaitlərin alınmasını təmin edən plastik kartlardır. Kredit kartları üçün müəyyən limitlər müəyyənləşdirilir. Açılmış hesab üzrə vəsaitin limiti kart sahibunun vəsait xərcləməsi üçün ona açılmış kredit xəttinin həcmi ilə əlaqədar olur. Kredit birdəfəlik, həmçinin bərpa olunana ola bilər. Bank və kart sahibinin müqavilədən asılı olaraq kredit xəttinin bütün məbləği və ya bir hissəsi öhdəlikdən sonra bərpa edilir.

Çek- orderli qiymətli kağız olub, ifadə etdiyi pul məbləğinin çek sahibinə ödənilməsi barədə çek verənin banka verdiyi və heç nə ilə şərtləndirilməyən yazılı sərəncamından ibarətdir.

Ödəniş kartı- malların, iş və xidmətlərin dəyərinin ödənilməsi, öz hesabından digər şəxsin hesabına pul vəsaitinin köçürülməsi, habelə nağd pul vəsaitinin əldə edilməsi üçün istifadə edilən ödəniş alətidir.

Emitent- kartların emissiyasının, kart sahiblərinə xidmət göstərilməsini, ekvayerə aparılmış əməliyyatlarının dəyərinin ödənilməsini təmin edən hüquqi şəxsdir.

Kartların emissiyası- emitent tərəfindən kartların dövriyyəyə buraxılmasıdır.

Ekvayer- ekvayerinq xidmətini həyata keçirən hüquqi şəxsdir. Ekvayer üzvü olduğu beynəlxalq və ya lokal kart təşkilatının tələblərinə uyğun olaraq, mütləq qaydada həmin kart təşkilatının ödəniş kartlarını müvafiq əməliyyatların aparılması üçün kart sahiblərindən qəbul etməlidir.

Ekvayerinq xidməti ekvayerlə təsərrüfat subyekti arasında bağlanmış müqavilə əsasında həyata keçirilir.

Ekvayerinq- ekvayerinq xidmətini Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq bank fəaliyyətinin həyata keçirilməsi lisenziyasına malik, müvafiq beynəlxalq və ya lokal kart təşkilatı ilə bu fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün müqavilə bağlayaraq onun icazəsini almış hüquqi şəxslər həyata keçirə bilərlər.

Kart hesabı- kartlarla aparılan əməliyyatların uçotunun aparılması üçün açılan cari bank hesabıdır.

Kart sahibi- kartdan istifadə etməklə bank əməliyyatlarının aparılmasına səlahiyyətli olan fiziki şəxs, hüquqi şəxsin nümayəndəsi və ya fərdi sahibkardır.

Təsərrüfat subyekti- ekvayerlə bağlanmış müqavilə əsasında malların, iş və xidmətlərin dəyərinin ödənilməsi üçün kartların ödəniş vasitəsi kimi qəbul edən pərakəndə ticarət, iaşə və xidmət müəssisəsidir.

Avtorizasiya- kartlardan istifadə edilməklə əməliyyatların aparılması üçün icazənin alınması prosedurudur.

POS-terminal – kart vasitəsi malların, iş və xidmətin dəyərinin ödənilməsi, valyuta mübadiləsi əməliyyatının aparılması, habelə nağd pul vəsaitinin alınması üçün nəzərdə tutulmuş avadanlıqdır.

İmprinter - kart üzərində qabardılmış rekvizitlərin həkketmə üsulu ilə kağız sənəd formasında olan slipə əks olunmasına imkan verən mexaniki avadanlıqdır.

Slip- imprinterdə kartla ödənişin həyata keçirilməsini təsdiqləyən kağız sənəddir.

Qəbz- həyata keçirilən əməliyyatın məbləğini, növünü, tarixini, bu qəbzi formalaşdırmış qurğunu müəyyən etməyə imkan verən və həmçinin kart üzrə məlumatları özündə əks etdirməklə, kart ilə əməliyyatın həyata keçirilməsini təsdiqləyən sənəddir.

Kartın bloklashdırılması- kart vasitəsi ilə əməliyyatlarının həyata keçirilməsinin tam və ya müvəqqəti olaraq dayandırılmasıdır.

Korporativ kart- xidməti, nümayəndəlik və digər xərclərin ödənilməsi məqsədi ilə hüquqi şəxsin səlahiyyətli nümayəndəsinə və ya fərdi sahibkara hüquqi şəxsin (fərdi sahibkarlıq) hesabında olan pul vəsaitlərinə sərəncam vermək hüququ verən şəxsdir.

Maqnit lenti kart- əməliyyatın həyata keçirilməsi üçün zəruri məlumat daşıyıcısı maqnit lenti olan kartdır.

Smart kart- məlumat daşıyıcısı inteqral sxem (mikroprosessor) olan kartdır.

Əvvəlcədən ödənilmiş kart- uçotu konsolidə olunmuş kart hesabında aparılan və kart sahibinə əvvəlcədən mədaxil etdiyi vəsait həcmində mal, iş və xidmətlərin dəyərinin ödənilməsinə və nağd pul vəsaitinin alınmasına imkan verən kartdır.

Konsolidə olunmuş kart- emissiya edilmiş əvvəlcədən ödənilmiş kartlar üzrə əməliyyatların uçotu emitent tərəfindən açılmış vahid hesabdır.

Kart təşkilatı- kartlar vasitəsi ilə aparılmış əməliyyatlar haqqında məlumatların toplanması, emalı və ötürülməsi, klirinq, həmçinin kart emissiyasına və ekvayrinqinə texniki xidmət göstərilməsini həyata keçirən, Azərbaycan respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq prosessinq təşkilatı kimi dövlət qeydiyyatından keçmiş lokal kart prosessinq təşkilatı və ya beynəlxalq kart təşkilatıdır.

“On-layn” (online) rejimi- əməliyyatın aparılması anında avtorizasiyanın təmin edilməsidir.

“Off-layn”(offline) rejimi- baş verdiyi anda emitent tərəfindən avtorizasiya edilmədən əməliyyatın həyata keçirilməsinin təmin edilməsidir.

Personalizasiya- ödəniş kartlarının hazırlanması zamanı kart sahibi haqqında məlumatların karta yüklənməsi və kart üzərində eyniləşdirmə məlumatlarının qabardılmış formada çap olunmasıdır.

Şəxsi tanınma kodu (PİN-kod) –emitent tərəfindən kart sahibinə və ya onun tərəfindən vəkil edilmiş şəxsə təqdim edilən və tranzaksiyanın həyata keçirilməsi üçün avtorizasiya zamanı kart sahibinin tanınmasında istifadə olunan gizli şifrədir.

Stop list- əməliyyatların aparılması dayandırılmış və əğv edilmiş kartların daxil edildiyi siyahıdır.

2) Ödəniş sistemi haqqında ümumi məlumat.

1998ci ildə Milli Ödəniş Şurasında Milli Ödəniş Sisteminin yaradılmasının konseptual əsasları və strategiyası hazırlanmışdır.

2001ci ilin əvvəllərində Milli Ödəniş Sisteminin arxitekturasının əsasını təşkil edən Real Vaxt Rejimində Banklararası Hesablaşmalar Sistemi (AZİPS) yaradılaraq istifadəyə verilmişdir. AZİPS sisteminin istismara verilməsi nəticəsində banklar arasında hesablaşmaların real vaxt rejimində (online) həyata keçirilməsinə, pul dövriyyəsinin sürətinin nəzərəçarpan dərəcədə artmasına, banklar tərəfindən likvidliyin daha çevik idarə olunmasına imkan yaranmışdır.

AZİPS sistemi SWIFT şəbəkəsi üzərində qurulan Y arxitekturaya malikdir, məlumat mübadiləsinin yüksək təhlükəsizlik səviyyəsini təmin edir və müasir standartlara tamamilə uyğundur. Respublikada fəaliyyət göstərən bütün banklar, Mərkəzi Bank, bank olmayan Aqrar krediti birliyi, Dövlət Xəzinadarlığı Agentliyi sistemin üzvüdür.

2002ci ilin sonlarından etibarən Milli Telekomunikasiya şəbəkəsinin bazasında Milli Ödəniş Sisteminin arxitekturasının ikinci mühüm elementi olan Xırda ödənişlər üzrə Hesablaşma Klirinq Sistemi (XÖHKS) yaradılaraq istifadəyə verilmişdir. Beləliklə, kiçik həcmli, lakin daim təkrarlanan xırda ödənişlərin (əmək haqqı, sosial müdafiə ödənişləri, telefon, qaz, su, elektrik enerjisi üzrə kommunal ödənişlər və s.) elektron daşıyıcılar əsasında həyata keçirilməsinə, eyni zamanda, xırda ödənişlərin əsas iştirakçıları olan kommunal xidməti müəssisələrinin, böyük sayda ödəniş əməliyyatları (məs., vergi, gömrük və sosial müdafiə ödənişləri) aparən hökumət qurumlarının Milli Ödəniş Sisteminin infrastrukturuna inteqrasiyası üçün əlverişli zəmin yaradılır.

Ödəniş sistemləri sahəsində aparılan islahatların əhatə dairəsinin genişləndirilməsi və regionlara istiqamətləndirilməsi, yaradılmış Milli Ödəniş Sisteminin imkanlarından daha aktiv istifadə olunması, bütün ölkə üzrə vahid elektron ödəniş məkanının yaradılması, hüquqi və fiziki şəxslərin maliyyə xidmətlərinə çıxış imkanlarının daha da artırılması zərurətini nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004cü il 9 dekabr tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasında Milli Ödəniş Sisteminin İnkişaf üzrə 2005-2007ci illər üçün Dövlət Proqramı təsdiq edilmişdir.

Dövlət proqramına uyğun olaraq ölkədə kart ödənişlərinin daha da inkişaf etdirilməsi və Milli Ödəniş Sisteminin arxitekturasının tamamlanması üçün yeni infrastrukturun – “MilliKart” Prosesinq Mərkəzi yaradılaraq respublikada fəaliyyət göstərən 18 bankın idarəciliyinə və istifadəsinə verilmişdir.

Kommunal xidməti müəssisələrinin daxili informasiya sistemlərinin beynəlxalq standartlar əsasında təkmilləşdirilməsi və ödəniş sistemləri infrastrukturuna texnoloji inteqrasiyasının tamamlanmasının icrası ilə əlaqədar olaraq kommunal xidməti haqlarının yığılı üzrə Kütləvi Ödənişlər üzrə Mərkəzləşdirilmiş İnformasiya Sisteminin

(KÖMİS) yaradılaraq 2008ci ilin 11 iyul tarixindən etibarən istismara verilmişdir. Sistem vasitəsi ilə KÖMİSə qoşulmuş kommunal xidməti müəssisələri üzrə ödənişləri həm nağd, həm də bankomatlarda və KÖMİS-in “Internet Service” xidmətindən istifadə etməklə ödəniş kartları vasitəsilə həyata keçirmək mümkündür.

2010cu il ərzində Milli Ödəniş Sisteminin dövriyyəsi tarixi maksimum həddinə çatmışdır. Ödəniş sistemində ümumi həcmi 84,83 mlrd. Manat olmaqla, 10,15 mln. ədəd əməliyyat aparılmışdır.

3) İri məbləqli ödənişlərin köçürülməsi sistemləri-AZİPS.

Azərbaycan Mərkəzi Bankının Azərbaycan Banklararası Ödəniş Sistemi (AZİPS) respublikasının yeganə iri məbləqli ödəniş sistemidir. AZİPS real vaxt rejimində işləyən hesablaşma sistemidir (RTGS). Sistem iştirakçıların AMB-dəki müxbir hesabları vasitəsi ilə ödənişləri tam elektron şəkildə emal edir. Hesablaşmanın qətilyi və geri götürülməzliyinə nəzarət tələbləri vasitəsilə nail olunmuşdur.

Əgər ödəməni həyata keçirmək üçün lazımı qədər vəsait varsa AZİPS real vaxt əsasında yeni manatla hesablaşmanı təmin edir. Əgər lazımı qədər vəsait yoxdursa o zaman əməliyyat avtomatik olaraq gözləmə növbəsinə göndərilir və orada ödəmə üçün lazım olan miqdarda vəsait daxil olana qədər gözləyir. Mərkəzi Bank qeyri likvidliyi qənaətbəxş olan iştirakçıları günlük və gecəlik (overnayt) pulsuz güzəştli kreditlərlə təmin edir. Bu proses avtomatlaşdırılmadığına görə iştirakçılar kreditin ayrılması üçün Bazar əməliyyatları departamenti ilə əlaqə saxlamalıdır.

AZİPS iştirakçılar arasında real vaxt rejimində hesablaşmaların aparılması üçün istifadə olunur. AZİPS-də hesablaşmalar Azərbaycan Respublikasının müfəviq normativ hüquqi aktlarının və SWIFT-in tələblərinə cavab verməlidir.

AZİPSin iştirakçısı aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir:

1. SWIFT-də qeydiyyat alınmalı;
2. SWIFT-in AZM qrupunun üzvü olmalı;
3. SWIFT-in Y Copy rejimində işləməli;
4. AZİPS-ə dair Kollektiv Sazişin iştirakçısı olmalıdır.

AZİPS-də hesablaşmalar Mərkəzi Bankda yerləşdirilmiş Mərkəzi Hesablaşmalar Sistemi vasitəsi ilə həyata keçirilir.

4) Xırda ödənişlər üzrə hesablaşma klirinq sistemi

AMB-nın BCSS (XÖHKS) sistemi elektron pərakəndə ödənişlər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Kiçik məbləqli vəsaitlərin köçürülməsi AZİPS vasitəsi ilə də həyata keçirilə bilər. Belə ki, AZİPS də ödəniş mesajına üçüncü tərəf ödəniş detallarını əlavə etmək imkanı mövcuddur və minimum məbləğ tələbi yoxdur.

XÖHKS 2002ci ilin dekabr ayından istifadə olunur. Sistem paket emala əsaslanır və özəl telekommunikasiya şəbəkəsi vasitəsi ilə fəaliyyət göstərir. Bir paket daxilində cəmi ödəniş sayı və həmçinin bir ödəniş daxilində fərdi mesajların sayı məhduddur. Bir ödəniş mesajının maksimum məbləği təqribən 40000 manatdır. Hər bir ödənişdə eyni dəyər tarixli ödənişlər olmalıdır.

XÖHKS iştirakçılarının Paket ödənişlərinin Klirinq üçün istifadə olunur.

XÖHKS-də hesablaşmalar Azərbaycan Respublikasının müvafiq normativ hüquqi aktlarının tələblərinə cavab verməlidir.

XÖHKS-in iştirakçısı aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir:

- Mərkəzi Bank tərəfindən müəyyən edilən provayderlə ayrılmış xəttin verilməsi haqqında müqaviləni bağlamalı:

- XÖHKS üzrə tələb olunan “Əməliyyatçının iş yeri” , “Açar meneceri” , “Paket yoxlayıcısı”, və “Fayl adapteri” , modullarından ibarət olan proqram təminatlarına malik olmalı:

- Mərkəzi Bankın XÖHKS -ə dair informasiya təhlükəsizliyi tələblərinə cavab verməli:

- XÖHKS-ə dair Kollektiv Sazişin iştirakçısı olmalı.

Mərkəzi Bank XÖHKS-də gün ərzində Klirinq sessiyalarının sayını və vaxtını, habelə XÖHKS-də qəbul edilən bir ödəniş tapşırığının maksimal məbləğini müəyyən edir.

XÖHKS-dən istifadə ilə bağlı texniki problem yarandıqda iştirakçı Mərkəzi Banka rəsmi müraciət (elektron və ya kağız daşıyıcılarda) etməlidir. Bu halda həmin iştirakçı Mərkəzi Bankda ayrılmış xüsusi iş yeri vasitəsi ilə XÖHKS-də iştirakını təmin edir.

Problem aradan qaldırıldıqda iştirakçı Mərkəzi Banka rəsmi məlumat (elektron və ya kağız daşıyıcılarda) verir.

5) Kütləvi ödənişlər üzrə mərkəzləşdirilmiş informasiya sistemi (KÖMİS)

Kütləvi ödənişlər üzrə Mərkəzləşdirilmiş İnformasiya Sisteminin mahiyyəti respublikada fəaliyyət göstərən kommunal və digər kütləvi xidmət təşkilatları üzrə mərkəzləşdirilmiş elektron abonent bazasını yaratmaq, bu abonentlərə sistemə qoşulmuş maliyyə qurumlarının istənilən ödəniş məntəqəsində borclarını öyrənmək və ən müasir ödəniş mexanizmləri vasitəsi ilə ödənişlərini aparmaq imkanı yaratmaqdan ibarət olmuşdur. Ən müasir texnologiya və proqram təminatına əsaslanan bu sistemin istifadəyə verilməsi nəticəsində abonentlərə sistemə qoşulmuş maliyyə qurumlarının istənilən ödəniş xidməti nöqtəsində kommunal xidməti borcları haqqında tam

informasiya almaq və istənilən ödəniş mexanizmləri vasitəsi ilə ödəniş aparmaq imkanı yaradılmışdır. Sistemə qoşulmuş kütləvi xidmət müəssisələrin xeyrinə qəbul edilən ödənişlər haqqında məlumatlar 30 saniyə ərzində həmin təşkilatlara çatdırılır. Eyni zamanda iştirakçı təşkilatların daxili informasiya sistemi ilə yaradılmış yüksək səviyyəli məlumat mübadiləsi interfeysi vasitəsi ilə bu təşkilatların elektron abonent bazasında baş verən dəyişikliklər real rejimdə mərkəzi informasiya bazasına ötürülür.

Respublikada Kommunal xidmət sektorunda fəaliyyət göstərən “Bakıelektrik şəbəkə” ASC, ARDNŞ-nin, “AZəriqaz”İB, “Azərsu ASC və “Azərenerji”ASC kimi əsas təşkilatlar sistemə inteqrasiya olunmuş, toplam olaraq 2 milyona yaxın abonent haqqında məlumat sistemə yüklənmişdir. Artıq “Bakıelektrik şəbəkə” ASC, ARDNŞ-nin, “AZəriqaz”İB, “Azərsu ASC və “Azərenerji”ASC üzrə bütün xidmət zonaları əhatə edilmişdir. “Azərsu” ASC ilə bu istiqamətdə işlər davam etdirilir. Sistemə qoşulmuş 35 bank və Azərpoşt MMC-nin 700 yaxın ödəniş məntəqələrində bu təşkilatların abonentlərinə borclar haqqında məlumatlar çatdırılır və xidmət haqları qəbul edilir. Hal-hazırda sistemdə gündəlik emal olunana sənəd sayı 35-50 min arasında dəyişir. Həmçinin respublikada fəaliyyət göstərən “MilliKart” MMC və “AzərCard”MMC kimi kart prosesinq mərkəzləri sistemə inteqrasiya olunmuş və bu mərkəzlərdə xidmət olunan bankların müştəriləri bankomat şəbəkəsində və KOMİS-in www.apus.az internet servis xidmətindən istifadə etməklə borcları haqqında məlumatları ala bilər, pədənş kartları vasitəsilə ödənişlərini apara bilərlər.

6) Kredit kartları və kart prosesinq təşkilatları.

İlk öncə sahibi olacaq fiziki şəxslərə istiqamətlənmiş pərakəndə məhsul kimi yaranan ödəniş kartları hal-hazırda bütün dünyada banklar üçün pərakəndə biznes fəalliyyətinin əsas istiqamətlərindən biridir. Ödəniş kartı malların , iş və xidmətin dəyərinin ödənilməsi, öz hesabından digər şəxsin hesabına pul vəsaitinin köçürülməsi, habelə nağd pul vəsaitinin əldə edilməsi üçün istifadə edilən ödəniş alətidir.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq prosesinq təşkilatı kimi dövlət qeydiyyatından keçmiş və ödəniş kartları vasitəsi ilə aparılmış əməliyyatlar haqqında məlumatların toplanması, emalı və ötürülməsini həyata keçirən hüquqi şəxsdir.

Prosesinq təşkilatlarına prosesinq fəalliyyətinin həyata keçirilməsi üçün icazələrin verilməsi , bu fəalliyyətə nəzarət qaydaları, həmçinin prosesinq sisteminin etibarlılığına və təhlükəsizliyinə aid minimum tələblər Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının “Prosesinq təşkilatlarına icazələrin verilməsi və prosesinq fəalliyyətinə nəzarət” Qaydaları əsasında müəyyən edilir. Prosesinq fəalliyyətinin həyata keçirilməsi üçün icazə müddətsiz olaraq verilir.

Prosesinq təşkilatının funksiyaları onun tərəfindən kart ödənişləri üzrə prosesinq xidmətlərinin göstərilməsi, kart hesablarının dəstəklənməsi, bankomat, POS-

terminal və digər ödəniş terminallarının fəaliyyətinin təmin olunması, banklar və beynəlxalq kart təşkilatları üçün hesabatların hazırlanması, beynəlxalq kart təşkilatları ilə banklar arasında məlumat mübadiləsinin təşkil edilməsi və digər xidmətlərdən ibarətdir.

Hal-hazırda ölkədə 4 prosessinq təşkilatı fəaliyyət göstərir. Bu prosessinq təşkilatlarından 2-si ayrıca hüquqi şəxs kimi, 2-si isə bankın daxili bölməsi kimi fəaliyyət göstərir

Dünyada ilk bankomat 1967-ci ildə Londonda fəaliyyətə başlamışdır. Hal-hazırda dünyada ən böyük bankomat istifadəçiləri Sakit okean- Asiya regionu ölkələrinin payına düşməkdir.

Kart Prosessinq təşkilatları üzrə kart infrastrukturunun bölgüsü 01.01.2011-ci il tarixinə

AzeriCard. “Azərbaycan Beynəlxalq Bank” ASC-yə məxsus olan AzerCard-ın 1996ci ildə ölkədə ilk prosessinq təşkilatı kimi əsas qoulmuşdur. 1997ci ild Qafqaz regionu və Orta Asiyada debet/kredit kartlarının xidmət olunması üçün “AzerCard” prosessinq təşkilatının qurulması başlanmışdır. Birinci mərhələdə təşkilat üçün təşkil olunmuş yer MasterCard-ın Təhlükəsizlik Departamentində tam sertifikatıdan keçmiş, MasterCard və VISA-ın bütün standartlarına tam şəkildə uyğunlaşdırılmışdır. “AzerCard” şirkəti fəaliyyətə başladığı andan, ilk 24 saatlıq Müştərilərə Dəstək Xidməti yaradılmışdır.

MilliKart MMC. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 09 dekabr 2004-cü il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan respublikasında Milli Ödəniş Sisteminin İnkişafı üzrə 2005-2007ci illər Dövlət Proqramı”nın icrası çərçivəsində Dünya Bankının maliyyə dəstəyi ilə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankında “MilliKart” prosessinq təşkilatı 03 yanvar 2005ci il tarixində yaradılaraq istismara verilmişdir.

14 iyul 2006cı il tarixində 18 bankın təşəbbüsü ilə MilliKart MMC təsis edilmişdir. Bankın təsisçiləri aşağıdakı banklardır:

“AtaBank”ASC, “DəmirBank”ASC, “AzerTürk Bank”ASC, “Bank of Baku” ASC, “ZaminBank”ASC, “TuranBank”ASC, “AmrahBank”ASC, “XalqBank” ASC, “RabitəBank”ASC, “KredoBank”ASC, “AccessBank”QSC , “ParaBank”ASC, “Bank Respublika” ASC, “Bank Standart Kommersiya Bankı” QSC, “TexnikaBank” ASC, “Unibank” KB ASC, “Azərbaycan Sənaye Bankı”ASC

KapitalKart. Ödəniş kartları sahəsində müştərilərə göstərilən xidmət səviyyəsini yüksəltmək və operativliyi daha da artırmaq məqsədi ilə “KapitalBank” ASC tərəfindən daxili prosessinq sisteminin yaradılması üzrə bank tərəfindən elan edilən tenderdə Rusiyanın “Compass plus” şirkəti qalib olmuşdur.

05 may 2009-cu il tarixində “KapitalBank” ASC-yə məxsus ödəniş kart bazası və ekvayrinq şəbəkəsi “AzeriCard” MMC-dən “Kapital Kart” daxili prosessinq sisteminə miqrasiya edilmişdir. “KapitalKart” hazırda yalnız “Kapital Bank” ASC-yə

xidmət göstərir. Bu prosessinq sistemi “KapitalBank” ASCyə xidmət göstərir. Bu prosessinq sistemi “Kapital Bank” ASC tərəfindən idarə edilir və Visa və MasterCard beynəlxalq kart təşkilatları tərəfindən tam şəkildə sertifikatlaşdırılıb.

RoyalCard. 2010cu ildən fəaliyyət başlayan “RoyalCard” prosessinq təşkilatı “RoyalBank” ASCnin daxili struktur bölməsi olaraq VISA, MasterCard, Japan Credit Buresr və China Unionpay beynəlxalq kart təşkilatları ilə əməkdaşlıq edir. Hazırda UnionPay və JCB üzrə sertifikatlaşdırma işləri tamamlanmaqdadır. RoyalCard elektron kommersiya, internet bankçılıq və s. müasir bank xidmətləri üzrə yüksək texnoloji imkanlara malikdir. RoyalBank kart informasiyasının təhlükəsizliyi üzrə ixtisaslaşmış İrlandiya şirkəti olan “SysNet Global Salution” tərəfindən hər il PCIDSS beynəlxalq standartı üzrə auditdən keçir və 2010cu ilin 02 noyabr 2010cu il tarixində qeyd edilən şirkətin idarə heyətinin qərarı ilə Azərbaycan üzrə prinsipal biznes partner seçilmişdir.